

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

INSTRUKCE NÁMĚSTKYNĚ PRO ŘÍZENÍ SEKCE 7
č. 12/2022

Věc: **Sjednocení postupu při aplikaci zákona č. 203/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů – změny v systému pomoci v hmotné nouzi**

Určeno pro: Úřad práce České republiky
Odbor odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV

Účinnost od: ode dne podpisu

Zrušovaný řídicí akt MPSV: - 0 -

Zpracovatel: Odbor nepojistných sociálních a rodinných dávek

Č. j.: 2022/113629-752

Počet stran: 9

Předkladatel: **Mgr. Kateřina Jirková**
ředitelka odboru nepojistných sociálních a rodinných dávek

Dne: 14. 7. 2022

Schválil: **Ing. Iva Merhautová, MBA**
náměstkyně pro řízení sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek

Dne: 14. 7. 2022

Za účelem sjednocení postupu krajských poboček a pobočky pro hlavní město Prahu Úřadu práce České republiky a Odboru odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV:

1. Vydávám

Instrukci ke sjednocení postupu při aplikaci zákona č. 203/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů – změny v systému pomoci v hmotné nouzi.

2. Ukládám

Úřadu práce České republiky a Odboru odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV zajistit realizaci plnění povinností vyplývajících z této instrukce.

Instrukce nabývá účinnosti dnem podpisu.

Ing. Iva Merhautová, MBA
náměstkyně pro řízení
sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek

Dne 30. 6. 2022 byl ve Sbírce zákonů v částce 92 publikován zákon č. 203/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „novela“). Účinnost výše uvedeného novely nastala dnem 1. července 2022.

Jelikož novela má aplikační dopady na postup Úřadu práce České republiky (dále jen „ÚP ČR“) a Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) v prvoinstančním a druhoinstančním řízení o dávkách podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPHN“), vydává se tato instrukce ke sjednocení postupu.

Článek I.

Úprava mimořádné okamžité pomoci – vážná mimořádná událost

1. Definice jiné události

Novela rozšiřuje dosavadní úpravu § 2 odst. 4 ZPHN, kdy je možné poskytnout mimořádnou okamžitou pomoc (dále jen „MOP“) z titulu vážné mimořádné události. Kromě situací, ve kterých je možné stále MOP poskytnout, tj. v důsledku živelní pohromy (například povodně, vichřice a vyššího stupně větrné pohromy, zemětřesení), požáru nebo jiné destruktivní události, ekologické nebo průmyslové havárie, je definován další specifický druh události, která, když nastane, může být osobě MOP poskytnuta.

Novela nově definuje **tzv. jinou událost**, kterou nebylo možné s ohledem na její rozsah předvídat ani jí předejít, v jejímž důsledku je osoba z **důvodu nedostatku finančních prostředků ohrožena zejména ztrátou bydlení** (např. v důsledku nadměrně zvýšených záloh energií při ukončení služeb dodavatele energií) **nebo nezajištěním základních životních potřeb** (např. v důsledku omezení výdělečné činnosti v době pandemie).

Na základě nové právní úpravy ZPHN tak může být považována za osobu v hmotné nouzi také osoba, která bude postižena touto shora definovanou jinou událostí a jejíž celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že tuto nepříznivou situaci nedokáže překonat vlastními silami.

Jedná se o **bezprecedentní a neočekávané** situace, jež mohou v životě nastat a uvést zranitelnou osobu do bezvýchodné situace. Tento stav může být posuzován jak ze společenského hlediska, tak z pohledu situace jednotlivce. K zajištění základních životních podmínek osob v těchto specifických situacích je nutná rychlá reakce, a to zvláště v případech, kdy **žádná další efektivní pomoc sociálního systému** není pro tuto osobu dostupná. Může se jednat např. o pandemickou situaci, válečný stav, energetickou krizi či jinou událost, která může uvrhnout rodinu či osobu do nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení. Osoba tak může být např.

podpořena v případech, kdy jí nevznikl prozatím nárok na příspěvek na bydlení a nemá dostatek finančních prostředků na úhradu nákladů na bydlení.

Posouzení možného vzniku nároku zde závisí na **správním uvážení ÚP ČR**. Vzhledem k tomu, že se jedná o podporu fakultativní, dává tato skutečnost poměrně široké možnosti **individuálního přístupu k žadatelům a vyhodnocení každého případu ve vztahu k jeho specifikům**.

Z hlediska naplnění účelu této formy pomoci bude přes charakter jednorázovosti této podpory účelem i její možné opakované poskytnutí, např. pro zmírnění nebezpečí ztráty bydlení.

2. Stanovení výše MOP pro jinou událost [§ 37 písm. b) ZPHN]

V souvislosti s navrženou novou situací u vážné mimořádné události pro poskytnutí MOP se výše MOP stanoví **s přihlédnutím k majetkovým poměrům a příjmové situaci osoby tak, aby součet dávek poskytnutých osobě z tohoto důvodu nepřekročil dvacetinásobek částky životního minima jednotlivce v rámci 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích**. Přestože se jedná o dávku jednorázovou, ze stanoveného limitu je patrné, že dávku lze poskytnout i opakovaně, jelikož je třeba vnímat, že důsledky určité nenadálé situace mohou být i dlouhodobějšího charakteru.

Je zapotřebí mít na zřeteli, **že MOP může být vyplacena opakovaně, nemůže se však stát opakující se dávkou pomoci v hmotné nouzi**. Poskytování MOP by tedy mělo být spojeno s možností vyřešení dané situace do budoucna tak, aby MOP nebyla zapotřebí.

Článek II.

Úprava posuzování příjmů

1. Úprava zápočtu příjmů z důchodů poskytovaných v rámci důchodového pojištění pro účely hodnocení nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi [§ 9 odst. 1 písm. a) ZPHN]

Novela upravuje procentní hranici pro zápočet příjmů z důchodů poskytovaných v rámci důchodového pojištění, a to ve výši **70 %** daného příjmu.

2. Správní uvážení u zápočtu rozhodného příjmu [§ 9 odst. 4 ZPHN]

Praxe s ohledem na nedávné krize způsobené pandemií COVID-19 či energetickou krizí přinesla potřebu zavedení správního uvážení také v oblasti hodnocení příjmů.

Novela umožňuje využít správní uvážení v rámci stanovení rozhodného příjmu pro účely vyhodnocení nároku na dávku a jeho výši, a to tak, že ÚP ČR může vyhodnotit, že určitý příjem, který by jinak byl podle § 9 odst. 1 ZPHN započitatelným příjmem,

do rozhodného příjmu buď zčásti nebo v jeho celé výši nezahrne. ÚP ČR v takových případech musí vyhodnotit konkrétní a aktuální situaci osoby (osob společně posuzovaných).

Opatření lze aplikovat na všechny dávky pomoci v hmotné nouzi, především se doporučuje toto opatření využívat v rámci hodnocení nároku na MOP. Zpravidla se bude jednat o situace, u kterých by zápočet daného příjmu nebylo s ohledem na účel dávky spravedlivé požadovat, např. živelní pohromy (tornádo, povodně atd.) či situace, které osoba (osoby společně posuzované) nemohly ovlivnit (např. pandemie, energokrizy). Toto opatření vychází ze stávající možné aplikace správního uvážení, jež se využívá při hodnocení možného uplatnění nároků a pohledávek a využití majetku. Pro zápočet příjmů možnost využití správního uvážení právní úprava dosud zcela chyběla.

ÚP ČR bude při aplikaci správního uvážení postupovat tak, že individuálně posoudí situaci osoby (osob společně posuzovaných) a účel pro který osoba dávku požaduje a zároveň vyhodnotí, zda v této souvislosti je spravedlivé daný příjem do rozhodného příjmu započítat. Může se jednat např. o tyto příjmy:

- Bezúplatný příjem od osob blízkých či přátel.
- Finanční prostředky získané v rámci smlouvy o důchodu podle občanského zákoníku, které jsou jinak započítatelným příjmem.
- Osoba obdržela jednorázový příjem, který je z hlediska ZPHN započítatelným příjmem, avšak tento příjem výrazným způsobem nezlepší celkovou nepříznivou sociální a majetkovou situaci osoby (osob společně posuzovaných).
- Příjmy nezaopatřených dětí při hodnocení MOP na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte.
- Příjmy z nouzového prodeje osobních věcí, který však zcela nevyřeší celkovou nepříznivou sociální a majetkovou situaci osoby (osob společně posuzovaných).

ÚP ČR v případech využití správního uvážení při zápočtu příjmu musí vždy tento postup dostatečně odůvodnit a uvést, jaké skutečnosti ho k aplikaci správního uvážení vedly.

Aplikace správního uvážení ve věci nezapočtení jinak započítatelných příjmů je možné v jejich plné výši, popřípadě pouze z určité části (např. jako u MOP COVID-19 započtení všech příjmů žadatele a SPO ve výši 50 %). Pokud bude potřebné podrobnější metodické nastavení, bude upraveno formou dílčích řídicích aktů.

Článek III.

Rozhodné období u MOP [§ 10 odst. 5 ZPHN]

Nově se upravuje rozhodné období, za které se zjišťuje příjem, sociální a majetkové poměry v případě podání žádosti o MOP, a to tak, že rozhodné období je stanoveno aktuálním kalendářním měsícem a současně třemi kalendářními měsíci, které mu předcházejí. Cílem této úpravy je učinit si objektivnější obraz dané životní situace v časovém horizontu delším, než je jen jeden měsíc (aktuální kalendářní měsíc) a dále např. zohlednit možné spekulativní jednání osob v období před podáním žádosti o MOP (např. výběry z účtu).

ÚP ČR vždy přihlédne ke skutečnosti, o jakou konkrétní situaci se jedná, a to i s ohledem na požadovanou výši dávky. Na základě vyhodnocení konkrétní situace ÚP ČR může stanovit rozhodné období tak, že zohlední pouze aktuální kalendářní měsíc, a to např. v těchto situacích:

- Okradení.
- Blokace účtu.
- Újma na zdraví.
- Živelní pohroma.
- Návrat z výkonu trestu odnětí svobody či jiných zařízení (psychiatrických léčeben, terapeutických komunit atd.).
- Doprava do místa trvalého pobytu z důvodu vyřízení různých dokladů atd.
- Úhrada jednorázových poplatků (např. spojených s nástupem do zaměstnání, pobyt v noclehárně atd.).

Článek IV.

Úprava MOP – jednorázový výdaj

1. Společně posuzované osoby [§ 36 odst. 2 ZPHN]

Novela upravuje hodnocení nároku na MOP pro účely úhrady nezbytného jednorázového výdaje [§ 2 odst. 5 písm. a)] z hlediska stanovení okruhu společně posuzovaných osob. Posuzovat osobu bez společně posuzovaných osob, jak tomu bylo dosud, je možné nově již pouze na základě správního uvážení v případech, kdy nelze po osobě spravedlivě požadovat posuzování v rámci okruhu osob společně posuzovaných.

Případy, uvedené příkladmo, ve kterých je vhodné zachovat možnost k okruhu společně posuzovaných osob nepřihlížet:

- Cizinec, který byl v České republice okraden a je potřeba mu vypomoci s finančními prostředky na cestu zpět do jeho vlasti.

- Dlouhodobě nemocné dítě mladší 1 roku, které je hospitalizováno, přičemž rodič nemá nárok na příspěvek na péči a současně nemá finanční prostředky na úhradu cestovného do místa hospitalizace (např. nedonošení novorozenci, kdy je potřeba zajistit kontakt matka – dítě).
- Osoba příchozí z výkonu trestu odnětí svobody (nutno akceptovat fakt, že osoba se po výkonu trestu vždy nevrací zpět k rodině, ale má zajištěno jiné ubytování).

2. Výše MOP – jednorázový výdaj [§ 37 písm. c) ZPHN]

Nově se navrhuje úprava stanovení výše mimořádné okamžité pomoci u jednorázového výdaje tak, že dávku je možné poskytnout až do výše jednorázového výdaje, **avšak s přihlédnutím k majetkovým poměrům a příjmové situaci osoby.**

Článek V.

Úprava řízení o dávkách

1. Místní příslušnost [§ 67 odst. 1 ZPHN]

Nově se stanoví místní příslušnost pro opakující se dávky pomoci v hmotné nouzi podle místa, kde osoba a s ní společně posuzované osoby bydlí nebo kde se osoba skutečně zdržuje (u osob bez přístřeší). Mění se místní příslušnost u opakujících se dávek pomoci v hmotné nouzi, která již nebude v místě, kde má osoba hlášen trvalý pobyt, ale tam, kde bydlí či se fakticky zdržuje. U MOP zůstává místní příslušnost tam, kde k situaci, která vyžaduje poskytnutí MOP, došlo.

Přechodné ustanovení v novele upravuje, že ÚP ČR - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“) doručí v období **od 1. července 2022 do 30. září 2022** dosavadním příjemcům **příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení** písemné sdělení **o změně místní příslušnosti** krajských poboček Úřadu práce podle tohoto zákona a zároveň je **vyzve**, aby v případě, kdy je **místo, kde na území České republiky bydlí, odlišné od místa, kde jsou hlášeni k trvalému pobytu**, tuto skutečnost **písemně oznámili** krajské pobočce Úřadu práce, která jim příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení vyplácí; toto sdělení se **nedoručuje do vlastních rukou**.

Ode dne nabytí účinnosti novely až do dne oznámení **změny místa skutečného pobytu příjemce příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení** příslušné krajské pobočce Úřadu práce **vyplácí tyto dávky krajská pobočka ÚP ČR, která jim tyto dávky naposledy vyplácela přede dnem nabytí účinnosti novely**. Při **změně místní příslušnosti** postupuje krajská pobočka Úřadu práce podle **§ 43 odst. 6 ZPHN** ode dne nabytí účinnosti novely obdobně.

Při změně místa kontaktního pracoviště ÚP ČR se doporučuje vždy vzájemná komunikace mezi pracovišti, aby u osoby nedocházelo k prodávám ve výplatě dávek.

2. Podání a jiné úkony [§ 71 a § 73 ZPHN]

Osoba bude moci nově podání nebo jiný úkon učinit v elektronické podobě, prostřednictvím elektronického formuláře. Veškeré listiny, které jsou orgánu pomoci v hmotné nouzi předkládány (zejména povinné přílohy žádosti o dávku a doklady k prokázání trvání nároku), mohou být předkládány ve formě prostých kopií. V případě, že ÚP ČR dospěje k závěru, že prostá kopie listiny je nedostatečná (z důvodu pochybností o pravosti předložené listiny bez jakýchkoli autentizačních prvků), může požadovat předložení originálu nebo úředně ověřeného opisu listiny. Podle příslušných ustanovení správního řádu správní orgán opatřuje podklady přednostně s využitím úřední evidence, do níž má přístup a podklady od dotčené osoby vyžaduje jen tehdy, stanoví-li tak právní předpis.

Možnost, kdy může účastník řízení učinit podání nebo jiný úkon v elektronické podobě, se rozšiřuje o případ, kdy MPSV zveřejní elektronický formulář podle zákona č. 12/2020 Sb., o právu na digitální služby a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

3. Vyjádření k podkladům pro rozhodnutí [§ 74 ZPHN]

Původní právní úprava stanovila výjimku z povinnosti dát možnost účastníku řízení vyjádřit se k podkladům před vydáním rozhodnutí pouze v případě, kdy podklady, které byly podkladem rozhodnutí, předložil tento účastník. Možnost nevyrozmívat účastníka řízení o možnosti vyjádřit se k podkladům rozhodnutí před jeho vydáním je doplněna o situace, kdy podklady rozhodnutí doložila osoba společně posuzovaná a dále, pokud se jedná o údaje, které jsou vedeny v Jednotném informačním systému práce a sociálních věcí (např. sebrané příjmy z České správy sociálního zabezpečení, příjmy z ostatních aplikací u nepojistných sociálních dávek), anebo jedná-li se o situace podle § 49 odst. 5 ZPHN (nesplnění povinností ze strany žadatele/příjemce dávky či osoby společně posuzované při postupu dle § 49 odst. 4 ZPHN).

V těchto případech může být prvním úkonem v řízení vydání rozhodnutí /oznámení ÚP ČR. Tímto opatřením nedochází u účastníka řízení ke krácení jeho procesních práv, neboť vydání rozhodnutí ve věci bez možnosti vyjádřit se k podkladům v rámci zahájených řízení na základě žádosti nebo z moci úřední se týká pouze případů, kdy jsou rozhodné skutečnosti pro účely nároku a výše dávek účastníku řízení známy. Účastník řízení má právo využít řádného opravného prostředku a odvolat se proti vydanému rozhodnutí nebo podat námitky proti vydanému oznámení.

4. Oznámení a námitky [§ 76 odst. 4 ZPHN]

Novela stanoví, že se nedoručuje oznámení v situacích, kdy ke změně výše dávky dochází z důvodu zvýšení částek životního minima nebo u nezaopatřeného dítěte z důvodu dosažení věku stanoveného pro vyšší částky životního minima, pokud je důvodem změny výše dávky pouze změna věku dítěte. Právo účastníka řízení na podání námitek není tímto dotčeno.

Článek VI. Přechodná ustanovení

Řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi **zahájená a pravomocně neskončená** přede dnem nabytí účinnosti novely se dokončí podle ZPHN ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti novely.

Ing. Iva Merhautová, MBA
náměstkyně pro řízení
sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek